

Az Alkotmánybíróság a hatalmi ágak metszéspontjában¹

The Constitutional Court at the Crossroads of the Branches of Power

The principle of division of power in its modern form, as an institutional-functional principle of state organisation, was established during the Enlightenment in the 17th and 18th centuries and continues to evolve to this day. In addition to Montesquieu's trias, i.e. the legislative, executive and judicial powers, new public law power factors have emerged over the last two and a half centuries. One of these factors is the centralised constitutional adjudication that emerged in 20th-century Europe, which, if effectively enforced, restructures the relationship between the other branches of power. This study uses the example of the Hungarian Constitutional Court to show how a centralised constitutional court affects the classical system of branches of power. The study concludes that the existence of the Constitutional Court does not eliminate the classical branches of power, but it does limit the functioning of the state organisations that embody them. These limitations arise not only from the principles of state organisation, but also from the values and principles of the constitution and from the fundamental rights enshrined therein. In exercising its powers, a typical European constitutional court – such as the Hungarian Constitutional Court – is now able to check and balance not only the political branches of power, but also any excesses of judicial power, i.e. the unconstitutional functioning of ordinary courts and the interpretation of law contrary to constitutional rights.

Keywords. constitutional court, division of power, system of checks and balances, centralised constitutional adjudication, constitutionality, powers of constitutional courts

1. A hatalommegosztás elméleti alapjai

A hatalommegosztás a jogállami kritériumrendszer, azon belül is az ún. materiális (tartalmi) jogállamiság egyik legfontosabb összetevője,² melynek érvényesítése biztosítja, hogy a jogi és politikai hatalom ne összpontosuljon egy kézben, így azzal ne lehessen visszaélni.³ A hata-

* ORCID ID: 0000-0002-8836-7231.

1 Ez a tanulmány a „Párhuzamok jogi kultúránk zsidó-keresztény és római jogi gyökerei között IV.” című konferencián 2025. június 13-án Pécsen elhangzott előadás szerkesztett változata.

2 A formális és a materiális jogállamiság megkülönböztetéséről és a jogállamiság (*rule of law*) összetevőiről részletesebben lásd: TÓTH J., A jogállamiság tartalma 197–212.

3 A jogállam a magyar alkotmányosság egyik legfontosabb elve, az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése által is védett érték. A jogállamiság azonban nemcsak elvi tétel, de pragmatikus funkciója is van, így nem mond ellent a tisztán haszonelvű szempontoknak sem. Az Alkotmánybíróság egykori elnökének, Paczolay Péternek a szavaival: „[a] jogállamon kívül nem találhatunk mást, mint a diktatórikus, önkényes hatalomgyakorlás megnyilvánulásait. Ha emberi jogaink, szabadságunk és méltóságunk nevében ezeket elutasítjuk, akkor csakis a jogállamiság követelményeihez ragaszkodva érhető el a kiszámítható, megbízható és hatékony állam.” PACZOLAY, Jó állam – jó jog 20.

lommegosztás így összességében azt a tartalmi követelményt fejezi ki, hogy az egyes állami funkciókat biztosító hatalmi ágak egymást kölcsönösen korlátozzák és ellenőrizték (fékek és ellensúlyok rendszere – *system of checks and balances*).

Az elvet eredeti formájában („hatalmi ágak elválasztása”) *John Locke* fogalmazta meg,⁴ aki még csak két fő hatalmi ág (törvényhozás és végrehajtás) között tett különbséget;⁵ emellett harmadikként beszélt a külpolitika szabad alakítását biztosító, de alapvetően a belső végrehajtó hatalom gyakorlójához rendelt föderatív hatalomról is. Az elv leghíresebb, ma is etalonnak tekintett megfogalmazása azonban *Montesquieu* nevéhez fűződik,⁶ aki már megkülönböztette egymástól a törvényhozó, valamint a végrehajtó hatalom mellett a bírói hatalmi ágot is. *Montesquieu* a politikai szabadság feltételeit vizsgálva jutott arra a megállapításra, hogy ilyen szabadság az önkényuralomban fogalmilag nem létezhet, csak mérsékelt kormányzatokban (vagyis köztársaságban vagy monarchiában), és – *Montesquieu* azóta örökbecsűvé vált szavaival – ezekben is „csak akkor van szabadság, ha a hatalommal nem élnek vissza. Örök tapasztalat viszont, hogy minden ember, akinek hatalma van, hajlik arra, hogy azzal visszaéljen; ezt addig teszi, amíg korlátokba nem ütközik. ... Hogy a hatalommal ne lehessen visszaélni, ahhoz az kell, hogy a dolgok helyes elrendezése folytán a hatalom szabjon határt a hatalomnak”.⁷

Montesquieu felosztása alapján a törvényhozó hatalom az, amely törvényeket alkot, módosítja azokat, vagy hatályon kívül helyezi („eltörli”) őket; lényegében nem más, mint „az állam általános akarata”.⁸ A végrehajtó hatalom alakítja a külpolitikát, illetve elvégzi azokat a cselekményeket, amellyel a törvényhozó által lefektetett szabályokat hajtja végre. A bírói hatalom pedig a törvények alapján gyakorolja azt a hatalmat, hogy a törvények egyedi megsértőivel szemben eljárjon, és a törvények által meghatározott jogkövetkezményeket velük szemben érvényesítse.⁹ Fontos, hogy mindhárom hatalmat személyileg el kell választani egymástól, mert e hatalmak gyakorlóinak összefonódása önkényuralomhoz vezetne.

Az elv alapján a későbbiekben újabb hatalmi centrumok kritériumait fogalmazták meg; ezek közül a leghíresebb *Benjamin Constant* semleges (érdemi hatalmi jogosítványokkal nem, vagy csak különleges esetekben rendelkező) államfői hatalma volt.¹⁰ Az európai politikai rendszerek

4 *Locke* elméletéről, annak eszmétörténeti kialakulásáról és a korszakról lásd még: TÓTH J. – NAGY, A hatalmi ágak elválasztása modern elméletének kialakulása: a locke-i hatalommegosztási tan születése 134–142.

5 Bár létezhetnek államok, ahol ez a két hatalom egy kézben összpontosul, „megfelelően rendezett államokban” e két hatalmat elkülönítik egymástól, „mivel a hatalom kihasználására amúgy is hajlamos emberi gyarlóság túl nagy kísértésnek van kitéve, ha ugyanazok az emberek tartják kezükben mind a törvényhozó hatalmat, mind a törvények végrehajtásának hatalmát”. *LOCKE*, Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról 142.

6 Az elv kialakulásáról, a korszak – ezt inspiráló – miliőjéről és *Montesquieu* elméletéről részletesebben lásd: TÓTH J. – NAGY, A montesquieu-i hatalommegosztási tan kialakulása 189–206.

7 *MONTESQUIEU*, A törvények szelleméről 247.

8 *MONTESQUIEU*, A törvények szelleméről 250.

9 *Montesquieu*-nél a törvény szövegéhez rendelt bíró elképzelése annyira meghatározó, hogy a bírók számára semmiféle mérlegelést nem engedne: „Az ország bírói ... csupán a törvény szavait kimondó szájak; élettelen lények, akik a törvényeknek sem erejét, sem szigorúságát nem képesek mérsékelni.” *MONTESQUIEU*, A törvények szelleméről 257.

10 Ez alkotmányos monarchiában a monarcha, de ez a hatalom bármilyen más államforma esetén is fennállhat. Néhány reprezentatív és szimbolikus jogkörön kívül a semleges államfői hatalom legfőbb feladata *Constant* szerint az, hogy a többi hatalmi ág közötti konfliktusokat megoldja, illetve megakadályozza bármelyik hatalmi ág túlterjeszkedését, közvetlen hatalma azonban nincs. *CONSTANT*, A régiek és a

fokozatos demokratizálódásával, illetve a jogrendszerek jogállamivá válásával pedig a 20. században újabb és újabb intézmények jöttek létre, melyek korlátokat állítottak a három „fő” hatalmi ág hatalomgyakorlása elé. Bár ezek önálló hatalmi ágként való elfogadottsága nem egyértelmű, ilyen „hatalmi tényezőkként” jöttek létre pl. a költségvetési gazdálkodást és az államháztartás működését ellenőrző számvevőszékek, a monetáris politikát alakító jegybankok, az emberi jogi jogsértések jelzésére hivatott biztosok (ombudsmanok), és legfőképpen az adott állam alkotmányának érvényesítését akár a törvényhozó, akár a végrehajtó, akár a bírói hatalommal szemben biztosító alkotmánybíróságok vagy más, hasonló hatáskörrel rendelkező állami szervek.

Végül megemlítendő, hogy szociológiai (és nem közjogi) értelemben minden olyan entitás, amely képes a(z állami) hatalmat gyakorlókat ellenőrizni és akarataikat korlátok közé szorítani, hatalomként jelenik meg; ilyen értelemben beszélnek ma már a sajtó, a pártok, a gazdasági szervezetek (kamarák) vagy az érdekképviseletek (civil szervezetek, szakszervezetek stb.) hatalmáról.¹¹ Mivel ez utóbbiak nem közjogi értelemben vett államhatalmi tényezők, így a továbbiakban csak a közjogi hatalommegosztásról mint a hatalmi ágak elválasztása modern változatáról,¹² valamint az alkotmánybíráskodásról mint a három klasszikus hatalmi ágat korlátozó új intézményről beszélünk.

2. Az alkotmány, az alkotmányosság és az alkotmánybíráskodás jellemzői

2.1. Az alkotmány és az alkotmányosság fogalmáról

Alkotmánya minden központilag szervezett, szuverenitással rendelkező emberi együttélésnek (társadalomnak), azaz minden államnak van.¹³ Az alkotmány formális értelemben azon jogszabály(oka)

moderneknak szabadsága 87. Ténylegesen az államfő ma vagy a végrehajtó hatalom része [prezidenciális (pl. Egyesült Államok) vagy félpreszidenciális (pl. Franciaország) kormányzati rendszerekben, továbbá abszolút monarchiákban], vagy valóban olyan, rendkívül enyhe hatalmi jogosítványokkal rendelkezik [parlamentáris monarchiában (pl. Egyesült Királyság) vagy parlamentáris köztársaságban (mint amilyen Magyarország is)], ami *Constant* eredeti elgondolásának megfelel. (Az előbbi esetén valójában nincs negyedik „hatalmi ág”, mert az államfő a végrehajtó hatalom része, az utóbbi esetben pedig a szervezetileg és személyileg önálló intézménynek nincsenek valódi hatalmi jogosítványai.)

- 11 *Bibó István* pl. három új – állami – hatalmi tényezőről írt: a „*gazdasági államhatalomról*”, a „*tudományos vagy kulturális államhatalomról*”, valamint a bürokrácia vagy technokrácia hatalmáról. *BIBÓ, Az államhatalmak elválasztása* gyakor és most 556–558.
- 12 A hatalmi ágak elválasztása (vagyis az elv eredeti változata) azt jelenti, hogy minden állami funkció gyakorolhatóságának megvan a maga terrénuma, amelyen az adott hatalmi funkció gyakorlója nem léphet túl. Az eredeti elv, a hatalmi ágak elválasztása később a hatalommegosztás mai követelményére finomodott (és vált egyszersmind általánosan elismert, bevett államszervezési alkotmányos elvvé); utóbbi annyiban különbözik az előbbitől, hogy a gyakorlatban kiderült: a hatalmi ágak merev szétválasztása nem lehetséges, de nem is szükségszerű; a hatalmi funkciók áthatják egymást, és az állami célok megvalósítása érdekében e funkciók gyakorlói együtt kell, hogy működjenek. Ezenkívül a mai parlamentáris kormányzati rendszerekben az eredeti elv illuzórikus: a törvényhozó és a végrehajtó hatalom gyakran összefolyik, illetve az ilyen hatalmat gyakorlók személye adott esetben egybeeshet. Jellemzővé válik, hogy a törvényjavaslatok nagy része a kormánytól származik; a kormány széles jogkörökkel rendelkezik a parlament által elfogadott törvények végrehajtásának meghatározására; a parlamenti képviselők egyben kormánytagok is lehetnek stb.
- 13 A modern korban jellemző, hogy az alkotmány egy (vagy néhány) kiemelt normát (ún. alpnormát) jelent, melyet különleges szabályok szerint, előzetesen erre meghatározott speciális eljárásban fogadtak el, és amelyet módosítani vagy hatályon kívül helyezni is csak így lehet (ún. kartális alkotmány). Léteznek azonban (még mindig) olyan államok is, amelyeknek ilyen, kifejezetten megnevezett (egy vagy néhány) alkotmánytörvényük nincs, helyette az alkotmányos normákat több (sok), tárgyánál (és nem megalkotásánál) fogva kiemelt jelentőségű törvény (esetenként törvénynél is alacsonyabb

t¹⁴ jelenti, amelye(ke)t az alkotmányozó hatalom az alkotmány vagy alkotmányos norma (törvény stb.) elnevezéssel illetett, és amelyek a jogi normarendszer csúcsán helyezkednek el, így velük bármely más (értelemszerűen alacsonyabb szintű) jogszabály, illetve abban foglalt jogi norma nem lehet ellentétes. Magyarországon 2011-ig ilyen formális alkotmánynak (alkotmánytörvénynek) volt tekinthető a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény; jelenleg pedig ilyen Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). A materiális alkotmány a formálisnál jóval tágabb kategória; annak fogalmába az alkotmányon (alkotmánytörvény/ek/en) kívül beletartozik mindazon jogszabály és az ezek által tartalmazott jogi norma, amely a formális alkotmányban található jogintézmények legfontosabb aspektusainak az ottaninál részletesebb szabályozását tartalmazza.

Az alkotmányosság fogalma szorosan kapcsolódik az alkotmány fogalmához. Szűkebb értelemben akkor beszélhetünk egy jogrendszer alkotmányosságáról, ha az adott állam alkotmányában található szabályok érvényesülnek, azokat az állam szervei, beleértve magát a törvényhozót és a többi jogalkotót is, betartják és betartatják; tágabb értelemben viszont csak akkor, ha bizonyos tartalmi követelmények, alkotmányos értékek is érvényesülnek. Ez azt jelenti, hogy tartalmi értelemben csak ott van alkotmányos kultúra és így alkotmányosság, ahol bizonyos, a társadalom tagjainak hosszú távú érdekeit érdemben szolgáló elvek és intézmények működnek, vagyis ahol az alkotmány nem foglalhat magában bármilyen normát, amelyet az alkotmányozó hatalom az erre rendelt eljárás betartásával az alkotmány részévé kíván tenni, hanem csak olyanokat, amelyek ezen tartalmi követelményeket nem sértik meg. Az alkotmányosság tartalmi értelemben legalább a következő értékeket kell, hogy felölelje: 1) demokrácia, illetve népszuverenitás; 2) jogállamiság; 3) az emberi jogok érvényesülése; 4) jogegyenlőség; 5) hatalommegosztás.

A magyar Alaptörvény ezekről külön-külön tételesen is rendelkezik. Az 1) és a 2) követelmény tekintetében kimondja, hogy „*Magyarország független, demokratikus jogállam*”,¹⁵ illetve „*[a] közhatalom forrása a nép*”.¹⁶ A 3) kritérium megvalósítását szolgálja az egész alapjogi fejezet,¹⁷ valamint az államszervezeti rész¹⁸ alapvető jogokat érvényesítő szerveinek (Alkotmánybíróság, alapvető jogok biztosa stb.) jogállására vonatkozó rendelkezései. A 4) tartalmi szempontot mutatja kifejezésre az Alaptörvény általános jogegyenlőséget és diszkriminációtilalmat biztosító (ugyanakkor az ún. pozitív diszkriminációt, a hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségét lehetővé tevő) XV. cikke. Végül a hatalommegosztás követelménye két rendelkezésben is megjelenik az Alaptörvényben: egyrészt a C) cikk (1) bekezdése *expressis verbis* kimondja, hogy „*[a] magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik*”, másrészt ehhez a C) cikk (2) bekezdése hozzáteszi, hogy „*[s]jenkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására*.”¹⁹ A hatalommegosztás érvényesítésének záloga pedig

szintű jogszabály), továbbá írott formában nem létező alkotmányos szokás, konvenció tartalmazza. Ilyen típusú, ún. történeti alkotmánya van például az Egyesült Királyságnak.

14 A többes szám használata azért indokolt, mert kivételképpen vannak olyan országok, melyeknek ugyan kartális alkotmánya van, de az nem egyetlen alkotmánytörvénybe van foglalva. Így pl. a Cseh Köztársaság alkotmánya két közjogi dokumentumból áll: az „Alkotmány” elnevezésű jogforrás mellett (amely az államszervezeti rendelkezéseket tartalmazza) alkotmányos jogforrásként létezik az Alapvető Jogok és Szabadságok Kartája is.

15 Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés.

16 Alaptörvény B) cikk (3) bekezdés.

17 „Szabadság és felelősség”, I-XXXI. cikk.

18 „Az állam”.

19 C) cikk (2) bekezdés 1. mondat.

nem más, mint az Alkotmánybíróság: az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) preambuluma az Alkotmánybíróság megvalósítandó funkciójává és ellátandó feladatává teszi a demokratikus jogállam, az alkotmányos rend és az Alaptörvényben biztosított jogok védelmét, a jogrendszer belső összhangjának megőrzését, valamint a hatalommegosztás elvének érvényre juttatását.

2.2. Az alkotmánybírósági funkciók

Az adott állam közhatalmi funkciót betöltő szerveinek felépítéséről, működéséről, feladat- és hatásköreiről szóló rendelkezéseket (az ún. államszervezeti részt), valamint az alkotmányos jogok, elvek és értékek katalógusát (az ún. alapjogi részt) egy adott állam alkotmánya tartalmazza (így Magyarországon az Alaptörvény); kibontásuk, tartalmuk meghatározása azonban mindig egy (vagy több) speciális jogalkalmazó szerv feladata, mely(ek) alkotmánybíráskodást végez(nek). E szerv lehet egy elkülönült alkotmánybíróság (mint Magyarországon), a rendes bírósági hierarchia csúcsán elhelyezkedő legfelső bíróság, vagy akár a bírói szervek összessége (mint az Egyesült Államokban),²⁰ egy parlamenti testület (mint Finnországban); a fontos, hogy az az alkotmányos jogok érvényesülését ténylegesen biztosítsa, azaz hatásköre legyen arra, hogy az alkotmányellenes normatív és/vagy egyedi aktusokat megsemmisítse, vagy alkalmazásukat megtiltsa.

Az alkotmánybíráskodás – *Hans Kelsen* osztrák jogtudós által kidolgozott, az európai országok nagy részében, így 1990 óta Magyarországon is működő – ún. centralizált modelljében nem a rendes bíróságok, hanem kifejezetten egy arra létrehozott, minden más állami szervtől elkülönült és független szerv, az alkotmánybíróság látja el a jogszabályok alkotmányossági vizsgálatának feladatát; az alkotmánybíróság a normakontrollt konkrét ügytől függetlenül, absztrakt jelleggel (is) végzi; a döntések *erga omnes* hatályúak, azaz mindenkire kötelezőek; végül az alkotmánybíróság az alkotmányellenesnek talált jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést megsemmisíti, vagyis az a döntéssel formailag is hatálytalanává válik.

A centralizált alkotmánybíráskodás szükségszerű feltétele tehát, hogy az elkülönült szervként működő alkotmánybíróság bármely jogszabály alkotmányosságát, az alkotmány rendelkezéseivel való összhangját vizsgálhassa, és hogy alkotmányellenesség megállapítása esetén megsemmisíthesse ezeket, vagyis formailag is kigyomláshassa azokat a hatályos jog rendszeréből. Mindehhez értelemszerűen járul az a feladat, hogy az alkotmánybíróság értelmezhesse az alkotmányt (centralizált alkotmánybíráskodással rendelkező rendszerekben akár konkrét ügytől függetlenül, absztrakt jelleggel is). A centralizált alkotmánybíróságok tipikus tevékenységei körébe – ma már – összességében a következő hat fő tevékenységtípus tartozik: 1, a normakontroll (akár absztrakt, akár konkrét jelleggel), 2, az egyéni (közvetlen) alapjogvédelem (alapjogi bíráskodás), 3, a hatásköri bíráskodás, 4, az állambíráskodás (pl. közjogi tisztségviselők felelősségre vonása) és 5, a választási bíráskodás; továbbá egyrészt mindezekkel összefüggésben, másrészt 6, önálló hatáskörként is az alkotmány értelmezése. Mindez azt is mutatja, hogy az alkotmánybíráskodás egy, a rendes bíráskodástól

20 Az Egyesült Államokban a *Marbury v. Madison*-ügyben született döntéssel 1803-ban létrejövő ún. de-centralizált alkotmánybíráskodási modellben az alkotmánybíráskodást nem egy kifejezetten e funkcióra létrehozott, elkülönült szerv végzi, hanem azt a rendes bíróságok látják el, mégpedig bármely rendes bíróság. A bíróságok az alapul fekvő, döntésre eléjük kerülő ügyekben (eseti jogvitákban) végzik az alkotmányértelmezést; a döntések formailag csak a konkrét ügyre hatnak ki, elvi jelentőségük csak a precedensrendszer működése révén van. A bíróságok – a hatalmi ágak elválasztásának elvét tiszteletben tartva – az alkotmány valamely rendelkezésével vagy elvével szembenálló normát nem semmisítik meg, csak mellőzik a konkrét ügyben annak alkalmazását (így a vizsgált norma nem válik hatálytalanává).

intézményileg és nagyobb részt funkcionálisan is elkülönülő tevékenység, mely alapvetően – a klasszikus *Montesquieu*-i hármass felosztásban – nem az igazságszolgáltatás részeként értékelhető.

3. A magyar Alkotmánybíróság hatáskörei az Alaptörvény alapján

Az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve. Az Alkotmánybíróság hatásköreit 2012. január 1. óta az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdése határozza meg,²¹ valamint – ennek felhatalmazása alapján – az Abtv. 23-38. §-ai (kivételképpen pedig egyéb törvényi rendelkezések)²² részletezik.

Az Alkotmánybíróság kétféle funkció láthat el egy jogrendszerben: biztosíthatja az egyéni alapjogvédelmet (ún. szubjektív funkció), valamint garantálhatja az alkotmány elsődlegességét és ezáltal védheti a jogrendszer egységét (ún. objektív funkció). Az objektív funkció szükségképpen, minden alkotmánybírói hatáskörben jelen van, hiszen az Alkotmánybíróság bármely hatáskörének gyakorlása során közvetlenül vagy közvetve az alkotmányosság érvényesülését kell, hogy biztosítsa; némely hatáskör (így különösen az ún. alkotmányjogi panasz) azonban emellett a szubjektív, egyéni jogvédelmet, az alkotmányos jogok érvényesülését is garantálja.

3.1. A normakontroll

A centralizált alkotmánybíróóságok hagyományos és elsődleges feladata az ún. normakontroll, vagyis a jogszabályok alkotmányosságának ellenőrzése (és az alkotmányellenesnek talált jogszabályok megsemmisítése): ha e jogkörben az Alkotmánybíróság bármely jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alkotmány- (alaptörvény-) ellenességét megállapítja, a jogszabályt megsemmisíti, így ahhoz – a megsemmisítés hatályának beállta után – joghatások nem fűződhetnek. E jogkör közvetlenül a politikai jellegű hatalmi ágakat, vagyis a jogszabályalkotási joggal rendelkező törvényhozó és végrehajtó hatalmat korlátozza, mivel az alkotmányellenesség megállapítása az érintett törvények és rendeletek (érintett normáinak) hatályvesztését eredményezi.

A normakontrollnak alapvetően két típusa létezik: az absztrakt és a konkrét normakontroll. I.) Az absztrakt normakontroll azt jelenti, hogy – az arra jogosult indítványára – az Alkotmánybíróság konkrét ügytől és eljárástól függetlenül, általános jelleggel vizsgálja egy norma Alaptörvénnyel való összhangját, míg II.) a konkrét normakontroll esetében létezik egy alapügy (alapeljárás), amelyben egy adott jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alkotmányellenessége felmerül. Az absztrakt nor-

21 Az Alkotmánybíróság a) az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket; b) bírói kezdeményezésre felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; c) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; d) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját; e) a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját; f) vizsgálja a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését; g) az Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.

22 Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés g) pontja alapján az Országgyűlés az Abtv.-n kívül is meghatározhat az Alkotmánybíróság által ellátandó feladat- és hatásköröket. Ilyenek például a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Ve.) 233. §-a alapján benyújtott panaszok (vagyis az ún. választási panaszok) és a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló 2013. évi CCXXXVIII. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 79. § (3) bekezdése szerinti panaszok (az ún. népszavazási panaszok) elbírálása.

makontroll ismét csak kétféle lehet: előzetes és utólagos. I/1.) Az előzetes absztrakt normakontrollra még az adott jogszabály kihirdetése előtt kerül sor, amelyet jelenleg egyrészt az Országgyűlés, ha pedig az nem élt e jogával, akkor a köztársasági elnök indítványozhat;²³ I/2.) az utólagos absztrakt normakontrollra²⁴ pedig a jogszabály kihirdetése után van lehetőség. Mivel 2012. január 1-jével a jogi érdek nélküli indítványozási lehetőség (az ún. *actio popularis*) megszűnt, ezért azok a személyek, akik valamely jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alkotmányellenességét saját jogi érdekeltiségük igazolása nélkül állítják, most már nem fordulhatnak maguk az Alkotmánybírósághoz, csak jelezhetik az ombudsmannak az alaptörvény-ellenesség gyanúját, aki – ha egyetért azzal – saját nevében indítványozza az adott jogszabály(hely) megsemmisítését az Alkotmánybíróságnak.

Akinek viszont jogi érdeke fűződik az alkotmányellenesség megállapításához, annak továbbra is közvetlen indítványozási joga van, melynek eszköze a konkrét normakontroll.²⁵ A konkrét normakontrollnak három fajtája van. II/1.) Az első a „régí”, normakontrollal egybekötött alkotmányjogi panasz [Abtv. 26. § (1) bek.], melynek alapján bárki, akinek az ügyében folytatott bírósági eljárásban véleménye szerint a bíróság alaptörvény-ellenes jogszabályt alkalmazott, és ennek folytán valamely, Alaptörvényben biztosított joga sérült, indítványozhatja a bírói ítélet vagy eljárás alapjául szolgáló jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését, feltéve, hogy egyéb rendes jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, avagy jogorvoslati lehetőség nincs (nem volt) számára biztosítva.²⁶ II/2.) A második a közvetlen vagy kivételes alkotmányjogi panasz

-
- 23 Az előzetes absztrakt normakontrollra még az adott jogi norma (törvény, közjogi szervezetszabályozó eszköz, nemzetközi szerződés, új Alaptörvény vagy az Alaptörvény módosítása) kihirdetése előtt kerül sor, amelyet törvények esetében jelenleg az Országgyűlés, illetve a köztársasági elnök indítványozhat. Törvények előzetes normakontrollja esetében [lásd Alaptörvény 6. cikk; Abtv. 23. § (1) bek.] mindenekelőtt tehát maga az Országgyűlés – a törvény kezdeményezője, a Kormány, illetve az Országgyűlés elnöke zárószavazás előtt megtett indítványára – az elfogadott törvényt az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldheti az Alkotmánybíróságnak. A nemzetközi szerződés kötelező hatályának köztársasági elnök általi elismerését megelőzően a köztársasági elnök, illetve ha a nemzetközi szerződést kormányrendelet hirdeti ki, a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerését megelőzően a Kormány kérheti az Alkotmánybíróságtól a nemzetközi szerződés vagy annak valamely rendelkezése Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatát [Abtv. 23. § (4) bek.]. Az Országgyűlés Házzsabálya elfogadására irányuló javaslat kezdeményezője, továbbá a Kormány, valamint az Országgyűlés elnöke indítványára az Országgyűlés a törvények előzetes normakontrolljára (Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatára) irányuló eljárás szerint kérheti az Alkotmánybíróságtól az Országgyűlés Házzsabálya mint normatív határozat Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatát. [Abtv. 23. § (5) bek.] A köztársasági elnök indítványára az elfogadott, de még ki nem hirdetett Alaptörvényt és Alaptörvény-módosítást az Alkotmánybíróság csak a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények tekintetében vizsgálhatja felül [Alaptörvény 24. cikk (5) bek. a) pont].
- 24 Jogszabály (beleértve az önkormányzati rendeletet is), közjogi szervezetszabályozó eszköz és jogegységi határozat Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatát [Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés e) pont; Abtv. 24. és 37. §], jogszabály (beleértve szintén az önkormányzati rendeletet is), közjogi szervezetszabályozó eszköz és jogegységi határozat nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálatát [Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés f) pont; Abtv. 32. § (1) bek. és 37. §], valamint az Alaptörvény és az Alaptörvény módosítása utólagos vizsgálatát [Alaptörvény 24. cikk (5) bek.; Abtv. 24/A. § (1) bek.] absztrakt, azaz konkrét ügytől független jelleggel kizárólag a Kormány, az országgyűlési képviselők egynekve, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa indítványozhatja.
- 25 Ez alól természetesen kivétel a bírói kezdeményezés egyedi normakontroll-eljárás iránt, ahol – ahogy az a jogintézmény elnevezéséből is kitűnik – az eljáró bíró(i tanács) kezdeményezheti az alkotmánybírósági felülvizsgálót; az eljárásban érintett személy legfeljebb kérheti a bírótól, hogy függessze fel az eljárást, és forduljon az Alkotmánybírósághoz.
- 26 Idetartozik továbbá az Abtv. 26. § (3) bekezdése is, amely szerint „a legfőbb ügyész az Alkotmánybíró-

[Abtv. 26. § (2) bek.], amelyet akkor lehet igénybe venni, ha az alaptörvény-ellenes jogszabály rendelkezésének alkalmazása vagy hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be a(z) alapjogi) jogsérelem (továbbá az alaptörvényben biztosított egyéb, alapvető jognak nem minősülő alanyi jogok sérelme). II/3. A harmadik pedig a bírói kezdeményezés egyedi normakontroll-eljárás iránt (bírói konkrét normakontroll – Abtv. 25. §), melyet az érintett személy nem, csak az ügyben eljáró bíróság kezdeményezhet, a bírói eljárás egyidejű felfüggesztése mellett.²⁷ E három (főleg a két panaszfajta) az alkotmányos rend épsége mellett már az egyéni jogvédelmet is biztosítja, hiszen e hatásköreiben eljárva az Alkotmánybíróság egyedi ügyekről (egyedi érdekeltet által elszenvedett alkotmányos sérelmekről) is dönt; döntése azonban még elsősorban nem a bírói, hanem főként a két „politikai” jellegű hatalmi ágat, vagyis a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat érinti.

3.2. A „valódi” alkotmányjogi panasz

Az egyéni alapjogvédelem tipikus megvalósulási formája az alkotmányjogi panasz. A konkrét normakontroll imént bemutatott két panaszfajtája mellett a legközvetlenebb módon az ún. „valódi” alkotmányjogi panasz (Abtv. 27. §) biztosítja az individuális jogok védelmét, az egyéni alkotmányos jogok garantálását, egyszersmind szűkíti a bírói hatalom mozgásterét. A „valódi” alkotmányjogi panasz alapján a bírósági eljárásban érintett bármely személy vagy szervezet az Alkotmánybírósághoz fordulhat akkor is, ha nem a bíróság által alkalmazott jogszabályt tartja alaptörvény-ellenesnek, hanem (a jogszabály alkotmányosságának elismerése mellett) magát a bírósági döntést vagy a bírósági döntéshez vezető bírósági eljárást. Feltétel, hogy a döntésnek (a régi típusú alkotmányjogi panaszhoz hasonlóan) az ügy érdemében kell születnie (nem ilyen pl. az előzetes letartóztatás vagy az ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelése, az eljárás felfüggesztése vagy a végrehajtási eljárásban hozott végzések), vagy az ügyet le kell zárnia, be kell fejeznie (pl. permegszüntető végzés). A panaszt az egyedi ügyben érintett személy (természetes személy, jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet) nyújthatja be, az egyedi ügy pedig lehet akár peres, akár nemperes eljárás.

A német minta alapján bevezetett intézmény 2012, azaz a bevezetése óta fokozatosan az Alkotmánybíróság jellegadó hatáskörévé vált. Mivel az egyéni jogok közvetlen sérelme leggyakrabban konkrét bírósági eljárások során merül fel, ezért a jogvédelem egyik legfontosabb eszköze a „valódi” alkotmányjogi panasz lett. Míg 2012 előtt az utólagos absztrakt normakontroll-indítványoknak az összes kiszignált ügyszámhoz viszonyított aránya közel 50% volt, a bírói konkrét normakontroll közel 13%-ot, a (normakontroll) alkotmányjogi panasz pedig további mintegy 7%-ot tett ki, addig 2012-t követően az alkotmányjogi panaszos ügyek (mindhárom panaszfajta ideértve) az ügyek több mint 90%-át alkották, a „valódi” alkotmányjogi panaszok aránya pedig majdnem 40%-ot ért el (miközben az absztrakt normakontrollos ügyek aránya 2% alá süllyedt).²⁸ 2025 áprilisának végéig az Alkotmánybíróság összesen 219 ügyben semmisítette meg a sérelmezett

sághoz fordulhat az ügyész részvételével lefolytatott egyedi ügyben alkalmazott jogszabály Alaptörvényben biztosított jogok sérelmét okozó alaptörvény-ellenességének vizsgálata érdekében, ha a jogosult maga nem képes jogainak védelmére, vagy a jogsérelem a személyek nagyobb csoportját érinti”.

27 Bírói konkrét normakontroll esetében tehát nem kell megvárni a jogerős bírói döntést, amellyel az alkotmányos jogsérelem bekövetkezik, hanem már az előtt, preventív jelleggel kiküszöbölhető az alkotmányellenes jogszabály alkalmazása a bírósági eljárásban; továbbá a bíróság nemcsak alapjogi jogsérelem gyanúja esetén fordulhat az Alkotmánybírósághoz, hanem bármely alaptörvényi rendelkezés (pl. a jogállamiság részét képező jogbiztonság) sérelmére hivatkozva is.

28 A részletesebb elemzéshez lásd: TÓTH J., Az alkotmánybírósági alkotmány- és alapjogvédelem gyakorlata 2012–2020 között 94–109.

bírói döntést; a megsemmisítések száma évről évre emelkedő tendenciát mutat. Ez azt jelzi, hogy mind az Alkotmánybíróság, mind az indítványozók „hozzászoktak” ezen új hatáskörhöz, illetve jogintézményhez, ezáltal az Alkotmánybíróság alapvetően pozicionálta át magát a jogalkotó szervek kontrollját ellátó alkotmányos testületből az igazságszolgáltatás alkotmányának megfelelő működését biztosító (ezáltal a független bírók, illetve bíróságok mérlegelési szabadságát is korlátozó, a bírói hatalom ítélkezése számára határokat kijelölő) szervvé.

A panaszfunkció elsődlegessé válásához és az egyéni jogvédelem megerősödéséhez alapvetően hozzájárult az absztrakt normakontroll indítványozási jogának korlátozása, és a – számos gyakorlati nehézséget is okozó, az Alkotmánybíróság túlterhelését és így alkotmányos funkciója ellátásának veszélyeztetését is eredményező²⁹ – ún. *actio popularis* megszüntetése. Mivel *actio popularis*, vagyis a jogszabályok alkotmányellenessé nyilvánítására irányuló, jogi érdekeltség nélküli indítványozási lehetőség csak néhány országban létezik,³⁰ és – éppen az alkotmánybíráskodást végző szerv működésképtelenné válásának veszélye miatt – egyetlen ország sincs a világon, ahol egyszerre lenne „valódi” alkotmányjogi panasz és *actio popularis*on alapuló utólagos absztrakt normakontroll, ezért a „valódi” alkotmányjogi panasz ára utóbbi megszüntetése volt (vagy fordítva: az *actio popularis* megszüntetésével nyílt lehetőség az új panaszfajta bevezetésére).³¹ Ezáltal azonban az

29 Ehhez bővebben lásd: TÓTH J., Az egyéni (alap)jogvédelem az Alkotmányban és az Alaptörvényben (I-II. rész) 11–19., illetve 29–37.

30 Európában mindössze a bajor tartományi alkotmánybíróság és a macedón alkotmánybíróság előtt kezdeményezhető jogi érdekeltség nélkül jogszabályok utólagos absztrakt normakontrollja (vö.: KELEMEN, Van még pálya 87., 94.) úgy, hogy azt az alkotmánybíróság mérlegelés vagy tartalmi szűrés nélkül érdemi döntéshozatalra be kell, hogy fogadja. Paczolay Péter, az Alkotmánybíróság elnöke pedig úgy fogalmazott, hogy „a minden jogi érdeke nélküli indítványozás teljesen egyedülálló a világon. Bár az *actio popularis* hat országban létezik, ezekben az államokban sem ennyire tág a jogkör, mint nálunk.” Lásd: „Kudarcként élem meg” – az AB elnöke a nyugdíjügyről és a kétharmados törvényekről. http://hvg.hu/itthon/20120102_Paczolay_Alkotmanybirosag_interju. (2025. 06. 10.).

31 Az Európa Tanács alkotmányjogi tanácsadó testülete, a Velencei Bizottság 2011. március 28-án közzétett állásfoglalásában az európai gyakorlattal összhangban állónak találta az *actio popularis* kivezetését, helyette a „valódi” alkotmányjogi panasz bevezetését ajánlva. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission): Opinion on three legal questions arising in the process of drafting the new Constitution of Hungary. [Opinion no. 614/2011, CDL-AD(2011)001] Magyarul lásd: Állásfoglalás a magyarországi alkotmányozási folyamat során felmerült három jogi kérdésről 358–375. A továbbiakban az állásfoglalás egyes megállapításait magyarul idézzük, Böszörményi Jenő fordításában. Az állásfoglalás 58. pontjában a Velencei Bizottság a horvát tapasztalatok alapján kijelenti, hogy „ez a fajta széles körű indítványozási lehetőség a Bíróságot teljes mértékben leterheli”. Majd az 59. pontban, immáron kifejezetten a magyar alkotmányozás kapcsán azt is kimondja, hogy „az Alkotmánybírósághoz az *actio popularis* keretében 1600 beadvány érkezik évente, ami arról tanúskodik, hogy a magyar Alkotmánybíróság túlterhelésének veszélye nagyon is valós.” Az *actio popularis* helyett a Velencei Bizottság szerint „az egyén alapvető jogainak hatékony védelme” sokkal fontosabb (62. pont), ami viszont közvetlen, egyéni érintettséghez kötött indítványozási lehetőséget kell, hogy jelentsen (uo.). „A Velencei Bizottság a teljes körű alkotmányjogi panasz lehetőségét pártolja (...)” (63. pont). „Következésképp, a Velencei Bizottság véleménye szerint a jövőbeli magyar Alkotmánynak az *actio popularis* lehetőségét megszüntető rendelkezései nem tekinthetők az európai alkotmányos örökség megsértésének. [...] a Bizottság úgy véli, hogy a jogszabályok egyének által kezdeményezett alkotmányossági felülvizsgálatának szűkítése annak a jól bevált feltételnek a megkövetelésével, hogy >>az Alkotmányban garantált jogok valós és közvetlen érintettségére<< (konkrét jogi érdeke) fennálljon, nem kifogásolható, amennyiben egyúttal bevezetik a teljes körű alkotmányjogi panasz intézményét is. Egy ilyen változtatás nem tekinthető az európai standardok megsértésének.” (64. pont). Végül a Velencei Bizottság kifejti azon véleményét is, miszerint az *actio popularis* helyett célszerű lenne fenntartani egy korlátozott, közvetett indítványozási lehetőséget, vagyis egy olyan mechanizmust, amely révén egy közvetítő intézményen (például az ombudsmanon) keresztül az arra érdemes jogi érdekeltség nélküli

érdekeltek normakontroll-indítványozási joga nem szűnt meg: a „régí”, normakontrollós panasz megmaradt, továbbá 2012-t követően a bírói eljárás „kívül” igénybe vehető közvetlen panaszra is lehetőség nyílt; így az alkotmányellenes jogszabályi rendelkezések által sérelmet szenvedettek továbbra is önállóan fordulhatnak az Alkotmánybírósághoz, és kérhetik az ügyükben alkalmazott vagy alkalmazandó adott jogszabály vagy jogszabályhely megsemmisítését. [A közérdekvédelmet pedig az Alaptörvény által meghatározott közjogi szereplők³² (így leggyakrabban az alapvető jogok biztosa és az országgyűlési képviselők egynegyede) által bármely jogszabállyal szemben benyújtható indítványok alapján folyó normakontroll-eljárások láthatják el.]

3.3. Egyéb alkotmánybírósági hatáskörök

A magyar Alkotmánybíróságnak a 2. fejezet végén említett tipikus alkotmánybírósági funkciók mindegyikének gyakorlására van hatásköre. 1) A törvényhozó és végrehajtó hatalom normatív aktusai feletti normakontrollról a 3.1. fejezetben, 2) a bírói hatalmat korlátok közé szorító alapjogi bíraskodásról pedig a 3.2. fejezetben volt szó. 3) A hatásköri bíraskodást az Abtv. – „*a hatásköri összeütközés feloldása*” című – 36. §-a teszi lehetővé, mely szerint „*[h]a – a bíróságok és a közigazgatási hatóságok kivételével – az állami szervek, illetve állami és önkormányzati szervek között hatásköri összeütközés merül fel, az érintett szerv az Alkotmánybíróságnál indítványozhatja a hatásköri összeütközés Alaptörvény értelmezése alapján történő megszüntetését*”. A bíróságok közötti hatásköri összeütközés³³ feloldása a bíróságok (az ellenérdekelte bíróságok szintjétől függően a törvényszék, az ítélőtábla vagy a Kúria), a hatóságok közötti összeütközés feloldása pedig a közös felettes szerv (ha ilyen van) feladata; minden más hatásköri összeütközést az Alkotmánybíróság old fel, mellyel felülről avatkozhat be a többi hatalmi ág szervei, illetve alkotmányos intézményei egymás közötti hatásköri vitáinak eldöntésébe. 4) Az állambíraskodás körébe Magyarországon az Abtv. 35. §-a szerinti, a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztására irányuló eljárás tartozik (bár ilyen eljárás még soha nem indult); 5) a választási bíraskodás körébe pedig a Ve. 233. §-a és az Nsztv. 79. § (3) bekezdése szerinti, korábban említett két speciális panasz eljárás, vagyis az ún. választási és a népszavazási panaszok. Előbbi esetében a „semleges” (bár éppen ezért valódi politikai hatalmat nem vagy csak nagyon szűk körben, kivételesen gyakorló) államfői hatalom korlátozása és a fennálló hatalmi struktúra további megosztása egyértelmű; a választási bíraskodás pedig a választási bizottságok, valamint az azok által meghozott határozatokkal szembeni felülvizsgálati indítványok ügyében döntő bíróságok (végső soron a Kúria) önálló döntéshozatali lehetőségének korlátozását, azaz a bírói hatalom aktusaiba való tartalmi beavatkozást jelentik. 6) Az Alkotmány absztrakt értelmezését az Abtv. 38. §-a teszi lehetővé az Alkotmánybíróság számára; eszerint „*[a]z Országgyűlés vagy annak állandó bizottsága, a köztársasági elnök, a Kormány, illetve az alapvető jogok biztosa indítványára az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezését konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben értelmezi, ha az értelmezés közvetlenül levezethető az*

állampolgári kezdeményezések mégis csak eljuthatnának az Alkotmánybírósághoz (66. pont) – melyet a magyar alkotmányozó végül elfogadott.

32 A Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa.

33 A hatásköri ütközés lehet „pozitív”, amikor két vagy több szerv szeretne eljárni egy adott ügyben, avagy meghozni egy bizonyos típusú döntést; és lehet „negatív”, amikor egy alkotmányból következő feladatot egyik szerv sem akar megoldani.

Alaptörvényből”.³⁴ Közvetlenül e hatáskörnek nincs köze a hatalommegosztáshoz, csak annyiban, amennyiben az Alkotmánybíróság kötelező alkotmányos értelmezése – értelemszerűen – kihat a többi alkotmányos szerv értelmezési lehetőségére is.

Végül léteznek egyéb hatáskörök is; ezek közül közvetlenül a törvényhozó hatalom korlátozását teszi lehetővé az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának vizsgálata (Abtv. 33. §);³⁵ nincs ellenben jelentősége a hatalommegosztás szempontjából az alaptörvény-ellenesen működő helyi önkormányzati és nemzeti önkormányzati képviselő-testület feloszlásával összefüggő vélemény adásának (Abtv. 34. §), sem a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség alaptörvény-ellenes működésével összefüggő vélemény adásának (Abtv. 34/A. §).³⁶

4. Összegzés

A hatalommegosztás a modern jogállamiság egyik legfontosabb, garanciális jellegű előírása, mely a hatalomkoncentrációt és ezáltal a hatalommal való visszaélés lehetőségét korlátozza. A modern hatalommegosztás egyik legfontosabb intézménye az alkotmánybíráskodás, melynek centralizált formájában egy elkülönült, mind a rendes bíróságoktól, mind a politikai hatalmaktól független szerv, az alkotmánybíróság őrökdi a politikai közösség, vagyis az állampolgárok közös érdekét kifejezni hivatott alkotmány felett. Magyarországon az Alkotmánybíróság minden olyan hatáskörrel rendelkezik, mellyel az ilyen típusú szervek az európai kultúrkörben³⁷ tipikusan rendelkezni szoktak; joga van a törvények és rendeletek (továbbá a nemzetközi szerződések és a kúriai jogegységi határozatok) alkotmányosságának vizsgálatára és az alkotmányellenes jogszabályok (jogszabályi rendelkezések) megsemmisítésére; a rendes bírói döntések (beleértve a Kúria döntéseit is) felülvizsgálatára és megsemmisítésére; az állami szervek közötti hatásköri kérdések eldöntésére; valamint sok egyéb, ritkábban gyakorolt, de elvi szempontból fontos jogosítvánnyal is rendelkezik. Az alkotmány (jelenleg: az Alaptörvény) mindenkre kötelező, *erga omnes* hatályú értelmezése pedig az Alkotmánybíróság kizárólagos hatásköre.

34 Abtv. 38. § (1) bekezdés. Ugyanennek a §-nak a (2) bekezdése továbbá kimondja: „[h]a a konkrét alkotmányjogi probléma állami szerv jogállásával, működésével, vagy feladat- és hatáskörével összefüggésben merül fel, az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezésének értelmezését az (1) bekezdés alapján akkor végzi, ha az alkotmányjogi probléma az Alaptörvénnyel összhangban történő működést, illetve feladat- és hatáskörgyakorlást ellehetetleníti, illetve az értelmezési bizonytalanság a jogbiztonságot veszélyezteti”.

35 „Az Országgyűlés népszavazást elrendelő, valamint kötelezően elrendelendő népszavazás elrendelését elutasító határozatát az Alkotmánybíróság az elrendelés vagy elutasítás Alaptörvénnyel való összhangja és törvényessége tekintetében bárki indítványára harminc napon belül felülvizsgálja.” Abtv. 33. § (1) bekezdés első mondat.

36 Utóbbinak annyiban van mégis ilyen relevanciája, amennyiben bevett egyház esetében a Kormány indítványára, ilyen irányú alkotmánybírársági vélemény alapján az alaptörvény-ellenesen működő bevett egyház ilyen jogállása az Országgyűlés erre vonatkozó döntése alapján megszűnik. Vö.: a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (Ehtv.), 27. §. E jogállás megszűnése azzal jár, hogy az Ehtv. Melléklete, mely a bevett egyházakat sorolja fel, e döntés következtében (mely közjogilag törvénymódosítás formáját ölti) módosul. Az Ehtv.-ról részletesebben lásd: KÖBEL, Az állam és a vallási közösségek kapcsolatának szabályozása Magyarországon 166–173., 155–245.

37 Az „európai kultúrkör” fogalmán az európai alapokon álló, európai eredetű jogrendszereket, azaz a *Zweigert és Kötz* általi megnevezéssel a „római”, „germán”, „anglo-amerikai” és „északi” jogcsaládok (vö.: ZWIEGERT – KÖTZ, An Introduction to Comparative Law. Third Edition 74–285.), illetve a *René David* általi felosztásban a „római-germán” és „common law” jogcsaládok (vö.: DAVID, Major Legal Systems in the World Today 22–25.) tagjait értjük.

Mindezek folytán, bár a klasszikus *Montesquieu*-i hármasság hatalmi tagolást ma is érvényesnek fogadhatjuk el, melyben funkcionális értelemben három hatalmi ág (törvényhozó, végrehajtó, illetve bírói hatalom) létezik, e tagolást (az európai kultúrkörbe tartozó országokban, így Magyarországon is) áthatják – ortogonálisan – különböző alkotmányos szervek, melyek – mint különösen nálunk az Alkotmánybíróság – egyszerre látnak el olyan, egymástól meglehetősen különböző hatásköröket, melyek némelyike a törvényhozó és/vagy a végrehajtó hatalmi ág működését, némelyike pedig a bírói hatalmi ágat, az egyébként független bíróságok ítélkezési tevékenységét korlátozza. Mindennek végső eredője maga az alkotmány (Alaptörvény), melynek értelmezése az Alkotmánybíróság kizárólagos joga, mellyel eleget tehet feladatának, azaz – az Abtv. már idézett preambulumban foglaltak szerint – a demokratikus jogállam, az alkotmányos rend és az Alaptörvényben biztosított jogok védelmének, továbbá a hatalommegosztás érvényre juttatásának, ezáltal a korlátlan hatalom kialakulása megakadályozásának.

Felhasznált források és szakirodalom

- „Kudarcként élem meg” – az AB elnöke a nyugdíjügyről és a kétharmados törvényekről. http://hvg.hu/itthon/20120102_Paczolay_Alkotmanybirosag_interju (2025. 06. 10.)
- BIBÓ István: Az államhatalmak elválasztása egykor és most. In: KEMÉNY István – SÁRKÖZI Máttyás: Bibó István összegyűjtött munkái II. Bern 1982, 556–558.
- CONSTANT, Benjamin: A régiék és a modernnek szabadsága. Budapest 1997
- DAVID, René: Major Legal Systems in the World Today. Third Edition. London 1985, 22–25.
- European Commission for Democracy through Law (Venice Commission): Opinion on three legal questions arising in the process of drafting the new Constitution of Hungary. [Opinion no. 614/2011, CDL-AD(2011)001]. Magyarul: Állásfoglalás a magyarországi alkotmányozási folyamat során felmerült három jogi kérdéstről. (ford. BÖSZÖRMÉNYI Jenő) In: JAKAB András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. Budapest 2011, 358–375.
- KELEMEN Katalin: Van még pálya. A magyar Alkotmánybíróság hatásköreiben bekövetkező változásokról. Fundamentum 2011/4. sz. 87–94.
- KÖBEL Szilvia: Az állam és a vallási közösségek kapcsolatának szabályozása Magyarországon. In: KÖBEL Szilvia (szerk.): Az állami és a felekezeti egyházjog alapjai. 3. átdolgozott kiadás. Budapest 2022, 155–245.
- LOCKE, John: Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról. Budapest 1986
- MONTESQUIEU: A törvények szelleméről. Budapest 2000
- PACZOLAY Péter: Jó állam – jó jog. In: FEJES Zsuzsanna et al.: Állam és jog. Kodifikációs kihívásaink napjainkban. Budapest 2013. 20.
- TÓTH J. Zoltán – NAGY Péter: A hatalmi ágak elválasztása modern elméletének kialakulása: a locke-i hatalommegosztási tan születése. Jogelméleti Szemle 2017/4. sz. 134–142.
- TÓTH J. Zoltán – NAGY Péter: A montesquieu-i hatalommegosztási tan kialakulása. Jogelméleti Szemle 2024/4. sz. 189–206.
- TÓTH J. Zoltán: A jogállamiság tartalma. Jogtudományi Közlöny 2019/5. sz. 197–212.
- TÓTH J. Zoltán: Az alkotmánybírási alkotmány- és alapjogvédelem gyakorlata 2012–2020 között. Jogelméleti Szemle 2020/3. sz. 94–109.
- TÓTH J. Zoltán: Az egyéni (alap)jogvédelem az Alkotmányban és az Alaptörvényben (I-II. rész). Közjogi Szemle 2012/3. és 4. sz. 11–19., 29–37.
- ZWEIGERT, Konrad – KÖTZ, Hein: An Introduction to Comparative Law. Third Edition. Oxford 1998, 74–285.